

Ülle TAMLA

2002. aasta arheoloogiliste välitööde tulemused
Results of archaeological fieldwork of 2002

Alvi KRIISKA, Kristiina JOHANSON, Ülle SALUKÄR and Lembi LÕUGAS

The results of research of Estonian Stone Age in 2002
Eesti kiviaja uurimise tulemused 2002. aastal

Valter LANG, Andres IVADIK and Tanel SAIMRE

New results from the hill-fort of Keava
Uued tulemused Keava hüüdnime kaevamistelt

Marek KONTA, Valter LANG and Leire LÕDLAID

Settlement Site III of Linnaste from archaeological complex of Keava
Linnaste III asulakoht Keava arheoloogilises kompleksis

Helvi YALK

Excavations in Viljandi: new data about the final period of Iron Age and the beginning of 1223
Kaevamised Viljandis uuel ajaloosel raudaja lõppajaga ja 1223. aastal

Arvi BÄTZ

Excavations in Viljandi Castle of the Teutonic Order
Arheoloogilised uurimused Viljandi ordulinnusel

Ale LÄVI

The hill-fort of Rõpuka Puhastõgi
Rõpuka Puhastõgi

Early TEGER

Archaeological excavations in Kabori and Lagedi villages
Arheoloogilised kaevamised Kabori ja Lagedi külas

Mare AUN and Arvi KRIISTAJA

Archaeological fieldwork in Setuma
Arheoloogilised välitööd Setumaal

Matth MANNIG

Archaeologische Ausgrabungen im Landkreis Läänemaa
Kaevamised Läänemaal

Erno VILJAT

Archaeological investigations of the Laiuse castle
Arheoloogilised uurimused Laiuse linnusel

Kristin ILVES

Underwater archaeological fieldwork in southeast Estonia
Allveearheoloogilised välitööd Kagu-Eestis

**ARHEOLOOGILISED
VÄLITÖÖD
EESTIS**

**ARCHAEOLOGICAL
FIELDWORK
IN ESTONIA**

2002

Koostanud ja toimetanud
Ülle Tamla

Muinsuskaitseamet
Tallinn 2003

© 2003 Muinsuskaitseamet
Uus 18, Tallinn 10111, Eesti
National Heritage Board
Uus 18, Tallinn 10111, Estonia

Esi- ja tagakaas: Luksuskirves Kirumpäält
Cover and back cover: Luxury axe from Kirumpää

Toimetuskolleegium:

Ants Kraut
Valter Lang
Anneli Randla
Erki Russow
Toomas Tamla
Ülle Tamla
Heiki Valk

Uus 18, Tallinn 10111, Eesti
e-mail: info@muinas.ee

Kujundus ja makett:
Jaana Kool

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU
SUNDEKSEMPLAR

ISSN 1406-3972

Trükitud AS Pakett trükikojas
Laki 17, Tallinn

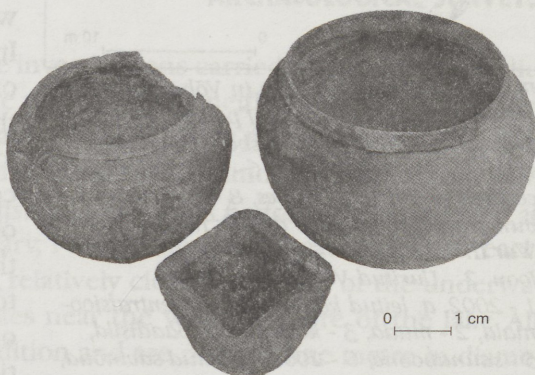
UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL FIELDWORK IN SOUTHEAST ESTONIA

Kristin ILVES

Tartu Ülikool (University of Tartu), Lossi 3, 51003 Tartu, Eesti (Estonia)

kristini@ut.ee

As a result of dredging of the Võhandu River in Southeast Estonia in 2001, three almost totally preserved clay vessels (Fig. 1) were discovered by local inhabitants at Vene (Venne) farmstead, Ala-Väiso village. Due to that, and on the initiative of Võru Museum, underwater archaeological investigations were carried out at the location of the finds in June 2002. The small-scale expedition under discussion was combined with underwater archaeological inspections in Lake Plaani Külajärv and Lake Vaskna. According to an extraordinarily strong oral tradition concerning just these lakes, wooden constructions were suggested to be situated there underwater (Potter *et al.* 2001, 37, 130–132). In addition to the above, Lake Rõuge Valgjärv and Lake Rõuge Liinjärv were also inspected, but on the ground of relatively modern place-related tradition. The purpose of the underwater archaeological surveys in all the lakes mentioned above was to control information from oral tradition.

*Fig. 1. Clay vessels from Võhandu River.
Joon. 1. Savinõud Võhandu jõest.*

VÕHANDU RIVER

Võhandu River is the longest river in Estonia, and is located in the counties of Põlva and Võru in Southeast Estonia. The river section under investigation was situated 3 km east of the Kirumpää hillfort, 30 metres south from the dwelling house of Vene farm. According to local tradition, the name of the farm vene (boat) derives from the means of transport, used for crossing the river at that spot. The river is slowly flowing (0.2 m/s) to the southeast and is approximately 10 metres wide at the mentioned place. The area of interest was 20–25 metres long. Rather good visibility (1.5–2 m) was obstructed by the lush river-vegetation, which at the spot under discussion was covering 50–60% of the river bottom. The maximum depth of the area investigated underwater was 2.6 metres, but only in the middle

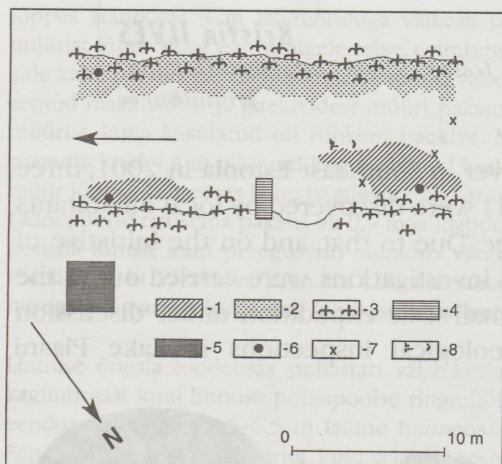

Fig. 2. Investigated area in Võhandu River. 1 - area of concentration of pottery found in 2002, 2 - mud, 3 - club-rushes, 4 - landing-stage, 5 - sauna building, 6 - clay vessels discovered in 2001, 7 - mines, 8 - parts of a human skeleton, which derives from World War II.

Joon. 2. Uuritud Võhandu jõelõik.

1 - 2002. a. leitud keraamika konsentratsiooniala, 2 - muda, 3 - kõrkjad, 4 - paadisild, 5 - saunahoone, 6 - 2001. a. leitud savinõud, 7 - lõbkekehad, 8 - Teisest maailmasõjast pärinev inimluustik.

skeleton most likely derives from World War II. As evidence from the same war, two undetonated smaller handmines and one bigger, also undetonated, so-called Katjuša mine were detected.

The potsherds found in Võhandu River are completely similar to each other. Judging by the greater part of the potsherds, the vessels were at first formed by

Fig. 3. Stove-tiles (?) from Võhandu River.

Joon. 3. Abjupoti killud (?) Võhandu jõest.

of the river. From the muddy bottom with abundant water-flora close to the southern riverbank, the earthen vessels sought after were not discovered, although one of the vessels found earlier was disclosed just there. But in the centre of the river-area and near the northern riverbank in particular, the potsherds of interest were detected. These potsherds were resting on a layer of coarse sandy gravel, and were mixed with various kinds of modern rubbish. It was possible to distinguish two areas of pottery concentration (Fig. 2). As there was no undisturbed cultural layer found and because the pottery was completely mixed up with other objects on the bottom of the river, all the interesting potsherds were brought to surface without any significant effort of photographing or measuring. In addition to the pottery sought, parts of a human skeleton were found. Judging by the boots and German helmet, the

skeleton most likely derives from World War II. As evidence from the same war, two undetonated smaller handmines and one bigger, also undetonated, so-called Katjuša mine were detected. The potsherds found in Võhandu River are completely similar to each other. Judging by the greater part of the potsherds, the vessels were at first formed by hand, then wheel-thrown and finally polished even by hand. In addition to ordinary household vessels it can be assumed that at least two potsherds may represent stove-tiles. On the outer edge of one probable stove-tile (Fig. 3), there are traces of melting, in one small area only. According to Heiki Valk, this could indicate production waste. However, these traces could also be

caused by overheating during usage. The method of manufacture of these probable stove-tiles and even their linear ornament are characteristic of the other vessels found. Thus, it could be stated that all the potsherds found from the river belong to the handiwork of one craftsman. The pottery from Võhandu River corresponds in all likelihood with the Northwest Russian wheel-thrown pottery making tradition. Thus it should belong to the so-called Pskov ware type 5, which in the Estonian territory dates to the period from the second half of the 16th century to the beginning of the 18th century (Tvauri 2000, 107).

ARCHAEOLOGICAL SURVEYS

In spite of the strong folk-tradition, the investigations carried out under water did not confirm the existence of extensive pile-dwellings neither on the underwater peninsula near the eastern shore of Lake Plaani Kõljajärv nor between the southwestern shore next to Vaskna farm and the nearest island in Lake Vaskna. Still, three tree-constructions intended for fishing – fishtraps *kaitsa* were discovered at 2.4 metre depth in Lake Plaani Kõljajärv. Two of them are located next to each other almost in the centre of the lake, relatively close to the end of the underwater peninsula, and the third fishtrap lies near the western shore of the lake. All three fishtraps are in rather poor condition and are roughly one metre in diameter. They are built from approximately 2 metre long boughs, which are rammed into the bottom of the lake in upright position and connected with densely twined thinner branches in between.

During the summer diving-work nothing archaeologically or historically interesting was discovered from the side of Lake Rõuge Linnjärv nearest to the Rõuge hill-fort. According to local people, a World War II Russian airplane should be hidden in Lake Rõuge Valgjärv. At the spot pointed out, about 70 metres from the northern shore of the lake, at 11.8 metres depth a planewreck was detected. The aircraft was broken to pieces, both wings and the rear end of the plane were missing but the pilot cockpit was found.

References

Tvauri, A. 2000. Loo-de-Vene päritolu slaavi keraamika Eestis 11.–16. sajandil. – EAA, 4: 2, 91–119.

Potter, T., Rimmel, M.-A. & Valk, H. 2001. Rõuge kihelkond. Paigad ja pärimus. Tartu.

ALLVEEARHEOLOOGILISED VÄLITÖÖD KAGU-EESTIS

Kristin ILVES

2002. aasta juunis toimusid Võru muuseumi algatusel allveearheoloogilised uurimistööd Võhandu jõel kohas, kus eelnenud aastal oli jõepõhjast leitud kolm peaaegu tervet anumad (joon. 1) ja rohkesti suuri savinõukilde. Väikesemahuline ekspeditsioon ühildati inspeksioonidega Plaani Külajärvele ja Vaskna järvele. Nende veekogude kohta on aegade jooksul talletatud pärimusi, mille kohaselt peituvad vee all puitkonstruktsioonid. Lisaks nimetatule inspekteeriti kohapärimuse alusel veel Rõuge Valg- ja Liinjärve. Kõigi loetletud järvede allveearheoloogiliste inspekteerimiste eesmärk oli suulised traditsioonist pärineva informatsiooni kontrollimine.

Võhandus uuriti jõelõiku, mis jääb Kirumpää linnusevaremetest 3 km ida poole, Ala-Väiso küla Vene (Venne) talu lähedale. Aeglaselt kagu suunas voolava jõe laius on selles kohas ligikaudu 10 meetrit. Läbiuuritud piirkond oli 20–25 m pikk ja töid tehti maksimaalselt 2,6 m sügavuses. Küllaltki head nähtavust (1,5–2 m) segas 50–60% katvusega lopsakas jõetaimestik. Mudase põhjaga ja rohke veetaimestikuga jõe lõunakalda lähedasest veest savinõusid ei leitud, kuigi üks varemavastatud anumatest oli saadud just sealt. Huvipakkuvad savinõukillud avastati uuritava piirkonna keskosast ja jõe põhjakalda lähedalt. Need paiknesid jõepõhja jämedas liivakas-kruusases kihis segamini tänapäevase olmeprahiga. Läbiuuritud lõigus sai eristada kahte keraamikakontsentratsiooniala (joon. 2). Kuivõrd potikillud olid segamini prahiga, toodi need veest välja leiukoha täpsema fikseerimiseta. Lisaks keraamikale avastati jõest inimluustik, mis otsustades saabaste ja Saksa kiivri järgi pärines Teise maailmasõja päevilt. Samast ajast avastati veel kaks lõhkemata väiksemat käsimürsku ning torulaadne miin.

Võhandu jõest leitud keraamika on ühetaoline. Enamuse kildude põhjal võib järeldada, et nõud on esialgu käsitsi valmis tehtud, seejärel kedral töödeldud ning lõpuks veel käsitsi üle silutud. Tavaliste tarbenõude hulgas on ka vähemalt kahe arvatava ahjupoti killud (joon. 3), mille valmistusviisi ja ornament kattub ülejäänud nõudega. Seega võib kõik jõest leitud savinõud lugeda ühe meistri kätetööks. Leitud savinõude näol on tegu loodevenepärase lihtkedrakeraamikaga, mis nn. Pihkva keraamika rühmi aluseks võttes kuulub rühma 5, mille Andres Tvauri on dateerinud ajavahemikku 16. saj. teisest poolest kuni 18. saj. alguseni.

2002. aasta allveetööd ei kinnitanud rahvapärismust ulatuslike vaiehitiste olemasolust ei Plaani Külajärves idakalda ääres asuval veega kaetud poolsaarel ega ka Vaskna järves edelakalda ning järvesaare vahel. Siiski avastati Plaani Külajärvest 2,4 meetri sügavuses vähemalt kolm omalaadset kalapüügiks mõeldud puitkonstruktsiooni, nn. kaitsa. Kaks neist asuvad peaaegu järve keskel veealuse poolsaare tipu juures ja kolmas läänekalda lähedal. Kõik kolm lagununud kalatõket olid u. meetrise läbimõõduga ja ehitatud ligikaudu 2 m pikkustest püstiselt järvepõhja surutud okstest, mille vahele olid tihedalt põimitud peenemad oksad.

Rõuge Liinjärvest, Rõuge linnusekoha alusest küljest ei avastatud suviste sukeldumistööde ajal midagi arheoloogiliselt ega ajalooliselt huvipakkuvat. Kohalike elanike mäletamist mööda pidi Rõuge Valgjärves peituma Vene lennuk Teise maailmasõja päevilt. Kättenäidatud kohas järve põhjaosas, 11,8 meetri sügavuses avastati lennukivrak. Tükkideks purunenud lennukist leiti üles üksnes kokpit.